

KULTURNO PROPAGANDNI KOMPLET BR. 61, GOD. III, BEOGRAD, UTORAK, 23. DECEMBAR 2008.

Redakcija: Miloš Živanović, Saša Ilić, Tomislav Marković, Saša Čirić; Font Mechanical: Marko Milanković; E-mail: beton@danas.rs, redakcija@elektrobeton.net; www.elektrobeton.net; Sledeći broj izlazi 6. januara

MIXER

Piše: Saša Ilić

IZMEĐU CRKVE I SREBRENICE

Enciklopedija srpskog naroda ili Mali Laljuš

MIRNI DANI U MANASTIRU

Epoha *enciklopedizma* davno je protutnjala Evropom, pokreti vezani za konstituisanje nacija predstavljaju deo povesti, rečnici evropskih jezika odavno su napisani, istorije nacionalnih književnosti predstavljaju predmet ozbiljne kritike i dekonstrukcije. Reklo bi se da je sve već završeno i da je moderni svet uplovio u epohu sveopšteg prevođenja i digitalne distribucije znanja. U Srbiji, međutim, neki trendovi ne jenjavaju. To pokazuje i pojava *Enciklopedije srpskog naroda*, u izdanju Zavoda za udžbenike, čiji je glavni urednik dr Radoš Ljušić, dojučerašnji direktor Zavoda. Ova voluminozna knjiga okupila je 292 autora, koji su obradili 7836 pojmova koji su pre svega, kako kaže dr Ljušić, „u vezi sa srpskim narodom, njegovom teritorijom i kulturom“. Na kraju svog kratkog predgovora, hvali se dr Ljušić kako je *ESN* u stvari „priozvod našeg opredeljenja, mogućnosti i brige o sopstvenoj naciji i građanima Srbije“. Takođe, najveću zahvalnost upućuje „šumadijskom episkopu gospodinu Jovanu i sestrinstvu manastira Divostina, koji su nam omogućili da u dvodnevnom miru dovršimo azbučnik“. U potpisu stoji da je urednik ovo slovo napisao na Dan presvete Bogorodice. Očigledno je da pominjanje episkopa, manastira i praznika u ovom kontekstu ima značenje koje nadilazi puku brigu o stilu. Radi se o signalu koji sugeriše da se radi o najvažnijem državnom poslu, i to u ljušićevskom smislu shvatanja države i državnih poslova. Oni su tu da bi potkrepili koncept nesekularne države, istorije i kulture na čemu se uglavnom i zasnivao projekat *ESN*.

ENCIKLOPEDIJA JUGOSLAVIJE KAO TAMNICA NARODA

Ideja za izradu Srpske enciklopedije nije tako stara i uglavnom se vezuje za period raspada Jugoslavije, tj. vreme krize i raspada njenih institucija, kao i buđenja nacionalizma, tj. za osamdesete godine prošlog veka. U sveopštem napadu na jugoslovenske institucije i simbole, ni *Enciklopedija Jugoslavije* - koju je objavljivao Jugoslavenski leksikografski zavod - nije ostala netaknuta. Naprotiv. Memorandumsko jezgro SANU je artikulisalo snažan napad na *Enciklopediju Jugoslavije*. Po akademiku Nikši Stipčeviću, Jugoslavenski leksikografski zavod u Zagrebu je sa Miroslavom Krležom na čelu vodio „jednu izrazito nacionalnu, često i nacionalističku hrvatsku politiku“. Zbog toga je SANU nakon aproprijacije VANU otpočela pripreme radove na izradi Srpske enciklopedije. Najvažniji akteri bili su akademci Radovan Samardžić, Dejan Medaković i Čedomir Popov, koji je govorio kako se „srpski narod ne može zadovoljiti svojim mestom u ovakvoj enciklopediji“. Ovde se radilo zapravo o preslikavanju političkog diskursa, tako da se teritorijalni politički sindrom preneo i na kulturu, u ovom slučaju na enciklopediju. Jedan deo srpske elite je u to vreme bio inficiran virusom crtanja karata kao i brojenjem redaka u odrednicama *Enciklopedije Jugoslavije*. Pri tom se ustanovilo da je broj redova, odnosno teritorijalna zastupljenost „srpskih“ odrednica, daleko zaostajao za „hrvatskim“ što je samo potvrdilo da je „azbučni rat“ neizbežan, kako bi to rekao istoričar Milorad Ekmečić. Budući da je bilo nemoguće izvršiti otcepljenje nacionalnih teritorija iz same *Enciklopedije Jugoslavije*, aka-

demici su odlučili da se ipak late posla. Tako je 1991. Vladi Srbije upućena inicijativa za izradu Srpske enciklopedije. Tadašnja ministarka za nauku Divna Trajković se prilično zauzela oko nacrtanja zakona, ali ratovi i potonje sankcije, zaustavili su ovu „borbu za nacionalnu enciklopediju“. Uz neznatne pomake tokom devedesetih, prva Vlada koja je imala sluha za ovu inicijativu bila je Vlada Vojislava Koštunice. Uz posredovanje ministra Aleksandra Popovića, donet je poseban Zakon o Srpskoj enciklopediji („Službeni glasnik RS“, broj 110/2005), kojim su precizirani nosioci projekta: SANU, Matica srpska i Zavod za udžbenike. Tako su visoki funkcioneri partije Vojislava Koštunice, u opštem otporu prema stvarnosti i nemiljoj prošlosti, preuzeli rukovođenje glavnim

Fotomontaže u broju: Joe 6Pack

poslom kojim jedna kultura radi na svom nacionalnom pamćenju - izradom enciklopedije.

KAPITAL I NACIJA

Prvo logično pitanje koje se nameće pri susretu sa ovakvom enciklopedijom tiče se svakako kulturalnog pamćenja i reprezentacije prošlosti. Dr Ljušić je jednom prilikom objasnio generalnu strukturu *ESN*: kao što se moglo očekivati, istoriji je pripalo najviše prostora - 25 odsto, nauci - 12, književnosti - 10, religiji - 2,5, dok su sve ostale discipline zastupljene sa po 2 odsto (i manje). Ono što odmah pada u oči, a što je bilo neuobičajeno za socijalističke enciklopedije, predstavlja dominacija odrednica o bankama i ostalim finansijskim institucijama. Moglo bi se reći da *ESN* daje tako iscrpne podatke o bankama kao da se radi o reklamu za oktobarsku nedelju štednje. Prva odrednica u *ESN* je be-

MIXER

Saša Ilić: Između crkve i Srebrenice

ŠTRAFTA

Igor Marojević: Kroz glavu

ARMATURA

Bojan Tončić: Klikeri i patnja

leška o *A banci*, tj. *ALCO banci*. Sve banke koje su trenutno prisutne na srpskom tržištu uredno su obrađene, predočen je kapital kojim raspolažu, broj filijala, kao i broj zaposlenih u njima. Nije zanemarljiv ni broj odrednica koji je posvećen tzv. *poslovnim ljudima*. Tako nas *ESN* obaveštava o Aleksandru Mandiću, *našem čoveku*, vlasniku „Mandic LTD“ internet servisa u Brazilu. Nešto skromniju belešku, namerno ili ne - izmenjenog imena (Milorad), dobio je i vlasnik Delta holdinga - Miroslav Mišković, dok je njegova kompanije počašćena posebnom odrednicom, u kojoj se naravno ne pominje ni vlasnik niti ukupni kapital kojim raspolaže. Tu se spisak biznismena i privrednika ne prekida. On je tesno povezan sa „narodom, teritorijom i kulturom“ i predstavlja jedan od strukturalnih stožera *ESN*. Druga vertikalna na kojoj počiva ova knjiga je etnocentrična i revizionistička historiografija. Udarni autorski trojac koji je obradio zaista veliki broj jedinica - pored samog dr Ljušića, koji se „obračunavao“ sa ličnostima posebnog formata (npr. Ivan Đurić je dobio kraću odrednicu od Dobrice Erića) - ponikao je iz ravnogorske vojne doktrine. To su hagiografi generala Mihailovića, istoričari dr Kosta Nikolić i dr Bojan Dimitrijević, kao i ekspert za istoriju vojske i ratne doktrine - dr Mile Bjelajac. Jasno je već da je Draža Mihailović „obrađen“ kao tragički junak II svetuskog rata. Sličan topos je prisutan i u odrednici o generalu Nediću. U skladu sa tim, autor *Ravnogorske čitanke* je istoimenom pokretu dao prednost u odnosu na NOP koji je bio *ideološki promašaj*, dok se kod Ravnogorskog pokreta radilo o *samonikloj organizaciji* koja je nastojala da stvori novu državu „na pozitivnim narodnim osobinama, s pročišćenim moralnim i političkim pojmovima“. Kako su se, međutim, pojmovi moral-

no i politički čistili na terenu, *ESN* nas ne izveštava, već nas ostavlja da svoje znanje dopunimo nekim pomoćnim izvorom. Ovaj disbalans je sasvim u skladu sa revizijom koju je svojski vršila Vlada Vojislava Koštunice, a koju je dr Ljušić ugradio u temelje *ESN*, trasirajući zauvek enciklopedijsku diseminaciju znanja u skladu sa ideologijom Ravnogorskog pokreta.

RUDNA BOGATSTVA: TOPOGRAFIJA RATNIH ZLOČINA

Da bi se utvrdilo kako je u samoj *ESN* teklo *moralno i političko čišćenje pojmova*, najbolje je ispitati enciklopedijsku reprezentaciju nedavne prošlosti, tj. ratova vođenih tokom devedesetih. O čišćenju, odnosno cenzuri ratne prošlosti i počinjenih zločina, veoma dobro je pisala kritičarka Nataša Kovačević, koja je tim povodom na blogu objavila tekst pod naslovom „Cenzurisana etika“ (www.zokster.net/drupal/node/282). Ovaj tekst predstavlja dragoceni sa-

žetak njenog tridesetogodišnjeg književnog iskustva u Srbiji. U navedenom tekstu je izložila dva slučaja uredničke (auto)cenzure u svom matičnom časopisu *Povelja*; jedan u Titovo vreme, a drugi u Koštuničino. Nekada je iz njenog teksta bila izbrisana reč „crkva“, dok je sada sporna reč postala „Srebrenica“. Naime, urednik Goran Petrović, inače njen bivši učenik, objasnio joj je da „Srebrenica mora da se briše!“ Takođe joj je, tokom neprijatne polemike, obrazložio da ona „ne zna istinu, da je to velika manipulacija i sl.“ „Bio je kategoričan“, seća se Kovačević, „Ili - ili. I ja sam popustila!“ Ovaj zakasneli čin preispitivanja kritičarke Kovačević predstavlja izuzetak u našoj kulturi, koja je nakon 1995. počela da se oblikuje oko društvenog konsenzusa o potiskivanju prošlosti i reaktiviranju sećanja od pre počinjenog genocida u Srebrenici. Takav kompleks je moguće uočiti u gotovo svim odrednicama koje se tiču topografije ratnih zločina u *ESN*. Toponim *Srebrenica* je svakako najeklatantniji primer. *ESN* beleži geografski položaj mesta, površinu, nadmorsku visinu, istorijski osvrt na razvoj rudarstva, kao i rezultate popisa stanovništva iz 1991. i 1996. na osnovu čega se zaključuje sledeće: „Tokom ratnih događaja 1992-1995. došlo je do velikog pomeranja stanovništva“. Navodi se i da danas tamo živi većinsko srpsko stanovništvo koje je „raseljeno iz pojedinih delova BiH u kojima danas živi pretežno muslimansko stanovništvo“. U zaključku se iznosi podatak da Srebrenica ima rudnik boksita čija se rezerve procenjuju na oko 5,5 miliona tona (str. 1056). Sintagma „veliko pomeranja stanovništva“ ovde funkcioniše kao pesnički trop, kojim se potisnuti nemili događaj transformiše u sliku demografske imaginacije. Takođe, evociranjem sećanja na progon srpskog stanovništva iz drugih delova Bosne trebalo je da se *normalizuje* novo zatečeno stanje. Autorka beleške je Dragica Gatarić, specijalistkinja za antropogeografiju i autorka Zavodovih udžbenika iz geografije. Tako je u

odrednici o Srebrenici došlo do deteritorijalizacije zločina, odnosno do njegovog neposrednog opravdanja isticanjem velikog materijalnog bogatstva samog toponima, kako je to ranije objašnjavao dr Aleksa Buha, opravdavajući srpske ratne akcije odbranom rudnih bogatstava u Bosni. Svakako treba pomenuti još jedan *umetnički postupak* koji je primenjen na istoj stranici *ESN* - reč je o montaži; naime, u paralelnom stupcu, odmah pored odrednice o Srebrenici, stoji enciklopedijska beleška o *srbofobiji*, koja po dužini i značaju prevazilazi susednu.

Vežu topografije ratnih zločina i faktografije o rudnim bogatstvima moguće je naći i u odrednici *Omarska*. Strukturalno je identična sa beleškom o Srebrenici, ali nešto kraća i bez ijednog pomena zloglasnog logora. Umesto beleške o logoru, u zaključku stoji da „su u okolini naselja utvrđena bogata nalazišta uglja i gvožđa“. (786) Autorka je D. G. U isti rang odrednica spada i *Mačkatica* (rudnik molibdena i pirita) za koju je Fond za humanitarno pravo utvrdio da je bila mesto spaljivanja albanskih leševa u maju 1999.

Keraterm nije uspeo da se kandiduje za *ESN*, kao ni *Ripač*, mesto logora u Bosni.

AKADEMCI I POLITIČARI

Slobodan Gavrilović i urednički bord Službenog glasnika mogu samo da zavide dr Radošu Ljušiću, koji je za razliku od njih uspeo da sprovede u delo ono što oni mogu jedino da sanjaju. Umesto za romansirane biografije „moralnih vertikala Srbije“, dr Ljušić se opredelio za princip, pet minuta večnosti za (skoro) svakoga. Kao u nekoj Platonovoj državi, kod dr Ljušića je najpovlašćeniji sloj ljudi onaj koji dolazi sa univerziteta i iz partija. Većina doktora nauka u Srbiji dobila je svoju pov*ESNu* teritoriju

u *ESN*. Isto tako, i većina političara. Tu je, naravno, i beleška o Zoranu Đinđiću (odmah pored Đilasa i Đoga). Istoričar Bojan Dimitrijević daje kroki objašnjenje Đinđićevog političkog života i rada: „Premijer Vlade od 25.01.2001. do atentata, koji se zbio 12.03.2003. u dvorištu zgrade Vlade Srbije“. Iz ovoga sledi da se taj događaj *naprosto zbio, slučajno, na tom mestu, tog dana, čime je rad premijera, normalno, okončan*. Ovom rečenicom potisnut je iz pamćenja čitav dramatični kontekst političkih zbivanja i zločina u dvorištu Vlade. Kriminogene strukture su tim atentatom uspostavile kontinuitet srpskog nacionalističkog programa, omogućivši na kraju krajeva i nastanak ovakve *ESN*.

TRADIRANJE LUDOSTI

Nakon izlaska iz štampe, *ESN* je privukla značajnu pažnju javnosti. Za kritičara Vasu Pavkovića bio je to izdavački poduhvat godine, koji je žiri, nažalost, prevideo. Ali nepravda je nekako ispravljena nagradom „Presad mudrosti“ koju je *ESN* dobila na niškom sajmu knjiga.

Naposletku, možda je Vojislav Koštunica izgubio na izborima, ali njegovi nacionalni projekti nisu. Oni imaju dugoročno dejstvo i to je valjda svakome, ko se imalo bavio kulturom i naukom, jasno. Oblikovanje i proizvodnja udžbenika, kao i enciklopedija, predstavljaju poslove koji se ne mogu lako osporiti. Pri tom ne mislim na kritiku koja će se kod nas vrlo lako artikulirati (kao i ovaj tekst, uostalom). Pravo osporavanje bi nastalo kada bi se prekinuo kontinuitet nacionalističkog kulturno-političkog programa koji je u Srbiji još uvek na snazi. Da se taj prekid nije dogodio u Zavodu, svedoči nam topla prijateljska smena kadrova (iz UO na mesto direktora), dok je sâm dr Ljušić, pri svom dolasku, najpre *čistio teren* žandarmerijski ■

ŠTRAFTA

Piše: Igor Marojević

KROZ GLAVU

U punom smislu te reči

Lični utisak pisca ovih redova je da se u trenutnim javnim raspravama o privatizaciji „Prosvete“ premalo licitira konkretnim imenima koja bi na kraju mogla da se late rukovođenja „Prosvetom“. Naravno da je trenutno najbitnija zakonska regulativa kojom bi unapred bila sprečena svaka zloupotreba u privatizaciji „Prosvete“. Ali, zašto bi smetalo da se već sada pomene bar nekoliko osvedočenih prosvetitelja koji bi, bez obzira na to kakav svojinski model na kraju bude uspostavljen nad „Prosvetom“, njome mogli da upravljaju u punom skladu sa njenim imenom? I vice versa: džaba je Srbiji najbolja zakonska regulativa ovoga sveta - i Evropske Unije - ako u njoj u svakom trenutku nema bar dva-tri višestruko potvrđena prosvetitelja.

U tom smislu, mislim da je za novog glavešinu „Prosvete“ moguće unapred - i to čak mirno i komotno - predložiti Vidu Ognjenović. Iako je ambasadorica Srbije u Danskoj, ona stiže i da koordiniše nastupima Srbije na sajmovima knjiga u Beču i Frankfurtu. A osim što učestvuje u prosvetiteljskim misijama u inostranstvu, Vida Ognjenović ne zanemaruje ni one, domaće. S druge strane; to što je potpredsednica Demokratske stranke nije joj prepreka da bude i predsednica Srpskog PEN-kluba.

Kao što Srpskom PEN-u ne smeta da unutar svojih prostorija smesti jednu privatnu izdavačku kuću. Ako si član Srpskog PEN centra pa odeš tamo, možeš da se iznenadiš prizorom izdavačke kuće u međuvremenu instalirane u Srpskom PEN-u. Uđe tako član Srpskog PEN-a u prostorije Srpskog PEN-a i može da pomisli: nisam znao da u Srpskom PEN-u postoji i „Arhipelag“. Padne mu na pamet da se na primer okrepi kafom, kad ono - nije u pitanju nikakav bar „Arhipelag“ nego izdavačka kuća „Arhipelag“. Privatna izdavačka kuća u jednom PEN centru!

Pisac ovih redova je član i Katalonskog PEN-a ali ništa slično ta-

mo nikada video nije. Iskustvo članstva u beogradskom i barse-lonskom PEN-u nudi vrlo raznolike ideje o PEN-u. Možda Katalonci nisu dovoljno prosveteni? Iskreno, pomišljao sam da se kao član i jednog i drugog PEN-a nekome požalim na sopstvenu zbunjenost različitim praksama Srpskog i Katalonskog PEN-a. Na primer, da pošaljem pismo Centrali Svetskog PEN-a i eventualno pitam da li je uobičajena praksa da u jednom PEN-centru bude smeštena jedna privatna izdavačka kuća? I da jedan visoki politički funkcioner bude predsednik jednog PEN-centra?

No, sigurno nije lako u isti mah biti ambasador u Danskoj, potpredsednik najznačajnije srpske političke partije i predsednik

jednog metodološki verovatno inovativnog PEN-kluba. Bilo bi gotovo nemoguće uz to se i latiti „Prosvete“. S druge strane, svestan sam ja da je moja ideja o apriornom predlaganju Vide Ognjenović za novu šeficu „Prosvete“ možda ipak račun bez krčmara. Ali, niko nije rekao da bi to bilo najizvodljivije, nego samo najpoželjnije rešenje.

No, ako ona ipak ne bi imala dovoljno vremena, volje i prostora da se bavi prosvetavanjem i iz okvira „Prosvete“, možda bi toga mogao da se lati Gojko Božović, glavešina „Arhipelaga“ instaliranog sred PEN-a. Značaj te izdavačke kuće bio je apsolviran još pre nego što je bio ustanovljen. Ako „Arhipelag“ za njegovo sprovođenje nije preporučivao sopstveni staž, jeste predlog Srpskog PEN-a da se taj poduhvat poveri „Arhipelagu“. U sazivu Vojislava Brajovića, Ministarstvo za kulturu Republike Srbije je odobrilo zamašna sredstva „Arhipelagu“ za sprovođenje izdavačkog poduhvata pod naslovom „Sto slovenskih romana“. Uzgred, član komisije za izbor deset srpskih romana za međunarodnu ediciju „Sto slovenskih romana“ objavljenih posle pada Berlinskog zida bio je, neverovatno, i Gojko Božović. Kao što je bio član saveta Sajma knjiga kada je apsolvirano da njegova izdavačka kuća treba da dobije mesto u srcu partera Sajma knjiga. Unapred se može reći da bi najprirodnija moguća slika bila da, ko god o tome odlučivao, na sledećem sajmu knjiga Božović nastupa na jednom te istom štandu, i kao glavešina „Arhipelaga“ i kao glavešina „Prosvete“?

No, možda on uopšte ne bi želeo da bude i glavešina „Prosvete“. Moje ideje se u tom slučaju iscrpljuju: na to mesto sam, kao poslednje rešenje, unapred spreman da predložim samo još jednog potvrđenog prosvetitelja. U pitanju je, na kraju krajeva, čovek dovoljno upućen u tekuće javno apsolviranje principa privatizacije „Prosvete“: Žarko Obradović koji je ovih dana uostalom dao sijaset izjava o poželjnom modelu privatizacije „Prosvete“. Osim toga, posredi je bezuslovno najuspešniji mogući domaći prosvetitelj: taj je postao ministar prosvete čak pre nego što je valjano savladao srpski ■

BETONJERKA POLUMESECA

Storniraćemo zahtev za ulazak na belu šengen listu na dve-tri godine. Dok ne rešimo problem s pasošima.

Tomislav Marković

Piše: Bojan Tončić

KLIKERI I PATNJA

Blagdani haških optuženika

Nekoga je svakako potresla vest objavljena između dva **Betona**, a zdravlje se obradovalo jer će nešto ušparati: Sudsko je veće Haškog tribunala konstatovalo da policijski zapovednik srbijanskih snaga na Kosovu nije toliko ugrožen da bi dolazeće blagdane morao da dočeka u Beogradu ili *koznagdeveć*, nego će se lečiti u Hagu. Nakon vesti stare više od četiri godine, da je eto, imao nekakav zahvat u Beogradu (laž!), konstатовano je da u glavnom gradu Holandije može imati sasvim pristojnu negu, što veseli svakog naivca koji katkad pomisli da će neko od optuženih za najstrašnije zločine u Evropi posle Drugog svetskog rata progovoriti. Da će, recimo, policijski general u čiju je odbranu svojedobno stao i Nenad Čanak, u stroju pored Gorana Radosavljevića Gurija i spontano okupljenih policajaca, učenika srednje policijske škole i Policijske akademije (psi i konji su bili na dopustu), progovoriti detalje o onome što se u Srbiji pretvorilo u morbidni vic: „Šta rade Šiptari u hladnjačama? Frikombinuju“.

General Lukić, pod čijom je komandom stotine hiljada Albanaca proterano sa Kosova - a reč je o srećnicima koji nisu ubijeni, zakopani, otkopani, ponovo zakopani, pa iskopani još jednom i smešteni u hladnjače, pa opet zakopani po mračnim toponimima Srbije. Znamo za tri, a šta je sa ostalih 14 masovnih grobnica? Policijski vrh (Dušan Mihajlović) svojevremeno je saopštio da ih u Srbiji ima 17. Ne računaju se oni čiji su posmrtni ostaci završili u Miloševićevim, Lukićevim, Đorđevićevim, Šainovićevim krušnim pećima. Svako ima pravo na asocijacije, ovde će biti reč o klikerima.

IGRAČKE NA OVOM I ONOM SVETU

Sasvim običan dan, rekao bi jedan bečejski pesnik, Miša Amerikanac koji je već tridesetak godina preko bare - okupio je u bašti „Čubure“ stare frendove iz vremena prvih „vespi“, „Zlatnih dečaka“ i „Euridike“. U neko doba prolaze pored bašte dva klinca i prodaju klikere. Miši se zacaklile oči. „Tri dinara za jedan, a neko nas i časti“, kaže preduzumljivi komšija. Miša kupi sedam, plati crvenom novčanicom („Ija častim“ - Srbin je Srbin) i izazva prijatelja na dvoboj. „Kako sam gađao 'iz bare', a?“ „Što jes', jes', bio si najbolji“.

U meču sa nedefinisanim pravilima Miša nije uspeo da opravda rejting, ali se po načinu na koji je držao kliker u svojoj velikoj šaci videlo da je nekada znao znanje. Uze Miša jedan za uspomenu, ostale ostaviše pored kafane da ih pokupi neki klinac koji se još nije domogao kompjutera i video igrice. Tako su klikeri, ta noćna mora mog detinjstva, još jednom ušli u moj život. Imao sam lepe klikere, ali nisam voleo tu vrstu nadmetanja, poštenije, bio sam u tom sportu loš, najgori, nisam imao pojma; možda je to zbog krivih prstiju, težio sam se u trenucima osame kad neka budala posle basketu, a tu sam imao

uzlete, predloži „Ajmo na rupu“. Obično se zbog takvih banalnosti dolazi do debelih, dobrih i pogrešnih knjiga i velike dioptrije, naočara i sočiva. Ali, kad se setim tog žara u očima klikera... Svaka čast, majstori.

VLASNIK KLIKERA BEZ GLAVE

I to ne bi bila tema za priču da se nisam podsetio svedočenja Sarande Bogujevci, devojke ranjene u divljanju srbijanskih državnih snaga u Podujevu, marta 1999. godine.

„Onda su pošli prema mom bratu i prilikom pretresa iz džepa mu uzeli klikere i bacili ih na zemlju. Vikali su i moja majka se sagla i pokupila ih. Nastavili su da nas pretresaju i pritom govorili starijim ženama koje su imale marame da ih skinu“, svedoči Saranda (Danas, 12 - 13. jul 2003.).

Tek koji minut nakon pretresa opasnog teroriste i sumanutih rafala ispaljenih u žene i decu, Saranda Bogujevci će videti raskomadnu glavu svog brata Špetima, vlasnika klikera koji su se poslednji put zakotrljali tu, u Ulici Rahmana Morine u Podujevu, 28. marta 1999.

i grickalice za nokte“. Opet klikeri, kao da se neko okrutno šali. Klikeri se, eto, upisuju u dugački red simbola balkanskih ratova, možda bi to mogli da budu svi predmeti pronađeni kod civilnih žrtava jugoslovenskih ratova. Možda srušeni mostarski most, tenk T84, automatska puška „kalašnjikov“, bomba „kašikara“, pešadijske mine koje su ostavile za sobom hiljade invalida. Beograd, možda, cveće pred tenkovima i učesnici antiratnog mitinga pod radnim nazivom „Crni flor“. Sarajevo, 1335 krugova pakla, podzemni tunel Dobrinja-Butmir. Paketi „prigušene nade“ (Kemal - Arsen), s nešto hrane, kafe i cigareta. Nema kraja nabranjanju i podsećanju.

Meni su, međutim, klikeri nekako pravi simbol nevinosti i naivnosti, želje da će upasti u rupu, a ne u „trokiš“, da će njima biti ostvaren ili očuvan rejting pomenutog Miše (neka mi se ovom prilikom ne zameri na prvom licu jednine i prisluski vanju); možda zvuči kao opšte mesto, tek, dovoljno su bili jeftini da, ako ništa drugo, ne budu nedostižni kao električni voz.

Ovih dana maleni stakleni lajt-motiv eseferjot ratovanja neutrališe patetiku bulajić-mitrović-đorđevićevskih dotiranih celu-

Tu nekako prestaje moja empatija glede optuženika. U stvari, nije je ni bilo. Štaviše, osećam gađenje.

Nedeljnik *Vreme* je objavio jedan od najznačajnijih napisa u srbijanskoj štampi posle Dejtonskog sporazuma. Reč je o tekstu koji se temelji na popisu stvari žrtava iskopanih iz masovne grobnice u Batajnici. Ti monstruozi artefakti, marame, sitne i krupne novčanice dočmaraka, isprave, ključevi, grickalice za nokte, zaudarali su taman toliko da osoblje Palate pravde počne da trenira duhovitost na tu temu. Na mestu gde je trebalo da se kazne zlikovci. Da ne previdimo, uredno popisano, sa sve članskom kartom na kojoj piše „delegat Socijalističke partije Srbije“ i hodžinim zapisima koji, očigledno, nisu pomogli vlasnicima. Pa prebačeno u bure za kupus, turšiju, štaveć, odakle se smrad nije širio istim intenzitetom. I nije podsticao duhovitost ovdašnjeg pravosuđa koje treba da sudi za ratne zločine.

Za razliku, valjda, od poderanih plastičnih vreća u koje su smešteni posmrtni ostaci - kosti - identifikovanih žrtava i predavani porodicama na graničnom prelazu Merdare.

NIZ STRAVIČNIH SIMBOLA

Pod brojem 247; 2B/A- 180, registrovani su predmeti iskopani iz masovne grobnice u Batajnici: „novčanik, vizit -karte, klikeri

loidnih produkata kojima smo iz sve snage aplaudirali od četiri, šest i osam; čast konzumentima sa debljim živicama i surovim kritičarima, ali možda se antiratna priča zasniva upravo na klikerima i srodnoj galanteriji, i možda se to, nažalost, vidi tek kada igračke postanu deo svedočenja ili dokaznog materijala. Šteta, mnogi nisu nista naučili u mraku „kinematografa našeg detinjstva“, a mogli su.

Ljudski je ne verovati da građani Srbije žele da žive pored onih koji su po dužnosti ili savesti, bili usmereni na vlasnike klikera koji ne stigoše da se izigraju, izgrehu nadlanice, usvinje kolena i pređu na računare. Da ne žele da žive pored čoveka koji je ubio dete iz čijih je džepova koji minut ranije istresao klikere. Gotovo suviše je pitati da li je i taj dželat nekad bio dete...

Faktografija kaže da beogradski klinci prodaju njima nezanimljive igračke, a da su slični stakleni predmeti pohranjeni u podrumima nezavisnog sudstva kao potencijalni sudski dokazi. Nisu kriva deca koja se okreću mnogo dinamičnijim (?) virtuelnim igrama, ne znajući da su neki njihovi vršnjaci okrutno ubijeni. Ključno je pitanje da li će ikada saznati istinu i da li će im ona nešto značiti. Za njihove roditelje kao da nema više nade. Ili imaju stav, ili nemaju motiv.

I gde su Sreten Lukić i njegovi? Tu su ■

Prijava na konkurs Službenog glasnika

Odlično je - od Gavrilovića je!

Redakcija **Betona** prijavljuje se na konkurs Službenog oglašnika za projekat „Biografije ličnosti koje su obeležile modernu srpsku istoriju“, konkretno za pisanje odrednice Milošević, plem. Slobodan. Smatramo da su pedesetak Bulevara zvezda sasvim dovoljna preporuka da naša prijava bude ozbiljno razmotrena. To što je projekat obustavljen, uopšte nam ne smeta, jer je zamisao tako genijalna da će jednog dana, kad-tad, pre nego kasnije, ugledati svetlost dana. Za pisanje romanisane biografije Milošević plem. Slobodana na našoj strani su sledeći razlozi, reference i nepobitni argumenti:

➤ Pripadamo generaciji čije su formativne godine nepovratno obeležene

vladavinom Slobodana Miloševića, pa je red da mu se bar na ovaj način odužimo.

➤ Do sada nismo pokušavali da šmin-kamo stvarnost, pretežno crnomanj-stu, pa bi romansirane biografije masovnog ubice pod radnim nazivom „Slobin život u ružičastom“ za nas predstavljalo potpuno novo iskustvo. To bi od nas napravilo nove ljude, skrojene po meri Države, Partije, Nacije i srodnih oblika mentalne masturbacije.

➤ Niko od nas nije istoričar po struci, tako da se u pisanju biografije ne bismo preterano opterećivali istorijskim činjenicama, koje često imaju ružan običaj da podlo ometaju čak i najlepše konstruisani revizionizam.

➤ Već godinama se bavimo životom i nedelom naših nacionalnih ugled-

nika, sa teozom da su naši velikani živi dokaz da veličina nije bitna. Svi naši dosadašnji naponi i istraživanja bili su samo priprema za temu nad temama - najvećeg sina našeg naroda koji je istovremeno i omiljeno čedo Oca Nacije.

➤ Posedujemo specijalnu veš-mašinu za pranje biografija, izbeljivač za efikasno skidanje krvavih mrlja sa prošlosti i osveživač koji i od najvećeg smrada može da napravi ljubičicu belu. Nakon našeg tretmana, Sloba će biti takav da ga ni rođeno biračko telo neće prepoznati!

➤ Obećavamo da ćemo ovaj put biti pristojni, nežni i dobronamerni, te da će osnovna smernica u našem budućem radu biti suhomesnati slogan *Odlično je - od Gavrilovića je!*

Četvrtu stranu **Betona** čitajte u novogodišnjem broju lista **Danas**